ایران

نیمه دوم ۱۳۱۱

صفحه ۱۶ ■ سال بیست و ششم ■ شماره ۷۳۸۱ ■ سه‌شنبه ■ ۱۰ تیر ۱۳۹۹ ■ ۸ ذی‌القعده ۱۴۴۱ ■ ایران قرن چهارده

تلمبه‌های دستی و موتوری کاروئل

تلمبه های کاروئل برای چاه‌های عمیق وارد ایران شد. طالبین مراجعه نمایند به ترانس ادسه آنیک فور دارد نیک. طهران خیابان شاهپور نمره ۱۵. تلفون ۱۴۲۳

بهترین و معروف‌ترین لامپ‌های دنیا، لامپ فیلیپس است

لامپ های فیلیپس که مدتی بود به مشتریان خود وعده می دادیم، اکنون وارد شده و بطور عمده به نازل ترین قیمت به فروش می رسد. نماینده فیلیپس، لامپ موسسه نور. خیابان ناصریه طهران

تمدید ۶۰ ساله قرارداد نفت جنوب

آتشی بر جان دارسی

■ جشن لغو قرارداد دارسی در طهران

لیلا ابراهیمیان/ یکشنبه ششم آذرماه ۱۳۱۱؛ روزنامه اطلاعات در شماره فوق‌العاده خود مژده الغای امتیازنامه نفت جنوب را می‌دهد: «شوق و شعف مفرطی که بر اثر مژده الغای امتیازنامه نفت جنوب برای ما دست داده است، نتوانستیم این خبر برجسته و مهم را تا فردا صبح بعهده تعویق اندازیم. امتیازنامه دارسی لغو شد... به‌پاس این عطیه بزرگ و از بین‌رفتن یک قرارداد موهن... مقتضی است تمام طبقات جشن بگیرند.» یک‌روز قبل روزنامه اطلاعات نوشته بود: «به قلب من الهام شده است عن‌قریب امتیازنامه دارسی لغو می‌شود.» همان شب رضاشاه در جلسه‌ای، وزیران خود را توبیخ کرده که چرا نتوانسته‌اند قرارداد بهتری با شرکت نفت انگلیس و ایران ببندند و با انداختن امتیازنامه دارسی در بخاری در میان شگفت‌زدگی وزیران، نامه الغای آن را دیکته می‌کند. روز یکشنبه وزارت دارایی اعلامیه لغو امتیازنامه را به «جکس»، نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران در پنج بند ابلاغ کرد؛ در بخشی از این ابلاغیه آمده بود: «هر چه بر توسعه و بسط کمپانی افزوده شده، منافع ایران بیشتر تضییع گردیده است.» به عیسی فیض، کمیسر نفت ایران در لندن هم تلگراف می‌کنند که فوراً به ایران بازگردد، اما او این اقدام را خلاف منافع ایران می‌داند و تا بازگشت سرجان کدمن، رئیس کمپانی انگلیس و ایران از سفر امریکا صبر می‌کند.

قرن بیستم با امتیازنامه دارسی در سال ۱۹۰۱ آغاز شد و دارسی همیشه مخالفانی داشت؛ زمانی نیکولای دوم تزار روسیه، زمانی امریکا و بعد ایران؛ مدت‌ها بود که درباره لغو امتیاز دارسی می‌گفتند، از سال ۱۹۱۷ تا الغای آن در سال ۱۹۳۲؛ پانزده سال که حداقل سه‌رشته مذاکره میان انگلیس و ایران درباره آن انجام شد؛ نصرت‌الدوله فیروز، آرمیتاژ اسمیت و عبدالحسین تیمورتاش از سمت ایران و انگلیس هم به‌دنبال این بودند که خود را از شر مقررات ابهام‌آلود و نامساعد قرارداد دارسی برهانند. کدمن از زمان تاج‌گذاری رضاشاه توانسته بود در دل او خودش را جا کند و در نظرش وزنی و اعتباری یابد. روزی که شاه تاج بر سرمی‌گذاشت کدمن از تجدیدنظر در قرارداد گفت و آن گفته بر دل شاه نشست؛ پیشنهاد ایران هم ۲۵ درصد سهم، یعنی واگذاری یک‌چهارم کل سهام کمپانی به ایران بود؛ همچنین ایران هم چون انگلیس دو مدیر در هیأت‌مدیره داشته باشد و آنها هم از حق وتو برخوردار شوند. اگرچه انگلیس می‌خواست حقوق و اختیارات کمپانی صریح‌تر بیان شود، تضمین‌ها قطعی‌تر شده و قرارداد تمدید شود، اما تعلل می‌کرد. ایران عجول‌تر بود؛ تیمورتاش از روزنامه‌ها خواسته بود تا در قدح و ذم دارسی بنویسند. هفتم تیرماه ۱۳۱۱ روزنامه اطلاعات قرارداد دارسی را سست، یک‌طرفه و بی‌بنیان خواند. روز بعد همین روزنامه با اشاره به سخنرانی کدمن در ضیافت رؤسای کمپانی‌های نفتی در شیکاگو نوشت: «دنیا حاضر نیست حرف ناحساب گوش کند ولو اینکه مقید و پایبند به تعهدات و قراردادهای بین‌المللی باشد.» بیست‌وپنجم آبان‌ماه روزنامه ایران در سرمقاله خود از رضاشاه خواست امتیازنامه دارسی را لغو کند و سه روز بعد بار دیگر روزنامه اطلاعات مقاله‌ای با عنوان «الغای امتیازنامه دارسی» منتشر کرد. بالاخره هفته اول آذرماه ۱۳۱۱، رضاشاه در اعتراض به طرف انگلیسی و اینکه آنها به تعهدات خود کامل عمل نکرده بودند، قرارداد دارسی را آتش زد؛ دهم آذرماه الغای امتیازنامه دارسی به مجلس شورای ملی گزارش شد و مجلس به اتفاق آرا آن را تصویب کرد. پنج روز بعد از لغو قرارداد، چند فروند کشتی نظامی انگلیسی در اعتراض به اقدام دولت ایران در لغو پیمان دارسی اعزام شده و شرکت نفت انگلیس و ایران رسماً به الغای امتیازنامه واکنش منفی نشان می‌دهد. انگلیس اخطار کرد که اگر ایران تا یک هفته دیگر اعلامیه الغا را پس نگیرد موضوع اختلاف را به قید فوریت به دادگاه بین‌المللی لاهه ارجاع خواهد کرد. اما یک‌هفته بعد محمدعلی فروغی در پاسخ نوشت که الغای امتیازنامه امر داخلی است و دخلی به دادگاه بین‌المللی لاهه ندارد؛ اگر انگلیس به فشار و ارعاب ادامه دهد، ایران به شورای جامعه ملل شکایت خواهد برد. انگلیس فرصت از دست نگذاشت و روز بیست‌وسوم آذرماه به شورای جامعه ملل شکایت کرد. حدود ۵۰ روز بعد، در نیمه بهمن‌ماه ادوارد بنش، قطع‌نامه‌ای را به شورای جامعه ملل پیشنهاد کرد که در آن از هر دو طرف دعوی خواسته شده بود سعی کنند اختلاف خود را با مذاکره مستقیم فیصله دهند. تقی‌زاده می‌گوید: وقتی موضوع تمدید قرارداد مطرح شد رضاشاه به «تحاشی و وحشت» گفت: «محال است؛ ابداً ابداً نمی‌شود. ما این همه در این مدت چهل سال لعنت کرده‌ایم به آن کسی که این امتیاز را داده، می‌خواهید شصت سال دیگر به ما لعنت کنند.»

یازدهم اسفندماه کدمن، فریزر و یانگ همراه پیش‌نویس قرارداد مورد نظرشان از لندن رهسپار بمبئی شدند و روز چهاردهم فروردین ماه ۱۳۱۲ به تهران رسیدند. نمایندگان شرکت نفت انگلیس و ایران برای بحث درباره پیش‌نویس قرارداد دورهم گرد آمدند ولی به‌نتیجه نرسیدند؛ قبل از ترک ایران، باید کدمن کاری می‌کرد؛ او روز چهارم اردیبهشت به دیدار رضاشاه رفت؛ آن روز هفدهمین سالروز تاج‌گذاری شاه بود. گفت‌وگوی کدمن و رضاشاه یا شاید فشار او باعث شد شاه میانداری کند و نمایندگان دو طرف بر سر اصول قرارداد توافق کنند. نهم اردیبهشت ۱۳۱۲ قرارداد جایگزین امتیازنامه دارسی به امضا رسید؛ قراردادی ۶۰ ساله. دو روز بعد کدمن راهی بغداد می‌شود و هفتم خرداد ۱۳۱۲ مهر تصویب مجلس شورای ملی پای قرارداد جایگزین امتیازنامه دارسی می‌نشیند.

مقاله

عملیات در تخت جمشید

پروفسور «ارنست امیل هرتسفلد» باستان‌شناس آلمانی در سال ۱۲۸۴ خورشیدی- ۱۹۰۵ میلادی برای نخستین بار برای انجام تحقیقات به تخت‌جمشید سفر کرد و در سال ۱۲۹۹ نتایج تحقیقات خود را در کتاب «سنگ نبشته‌های ایران» با همکاری «فریدریش زاره» منتشر کرد. او بار دیگر در سال ۱۳۰۱ به تخت‌جمشید بازگشت و این بار تا سال ۱۳۰۳ در ایران بود.

هرتسفلد در این مدت نقشه ای از کل محوطه و حدود ۵۰۰ قطعه نگاتیو و همچنین به تقاضای «فیروز میرزا نصرت‌الدوله» والی فارس، گزارشی درباره وضعیت و نقشه موقعیت آثار برجای‌مانده، وضعیت حفاظت از بقایا، تخمین زمان و هزینه‌های بازسازی تخت‌جمشید تهیه کرد.

مؤسسه شرق شناسی دانشگاه شیکاگو در سال ۱۳۱۰ مسئولیت حفاری و مرمت در تخت‌جمشید را برعهده گرفت و هرتسفلد به‌عنوان مدیر هیأت اعزامی به تخت‌جمشید منصوب و در همان سال به همراه «کارل برگنر» معمار، «آلکساندر لنگسدورف»، تاریخدان، «دانلد ای. مک کون» و یک عکاس به نام «هانس فون بوس» به تخت جمشید اعزام شد.

خاکبرداری پلکان شرقی کاخ آپادانا، خاکبرداری پله‌های تالار شورا، خاکبرداری آرامگاه خشایار، کشف کتیبه تأسیس کاخ جنوب شرقی، و کاخ صدستون، کشف مجموعه الواح گلین تخت‌جمشید، کشف الواح زرین و سیمین با کتیبه‌ای از داریوش مربوط به تأسیس کاخ آپادانا از مهم‌ترین اقدامات این گروه بود.

آنها در سال ۱۳۱۱ از کتیبه واقع بر یکی از آرامگاه‌های سلطنتی عکاسی کردند و هرتسفلد با استناد به آن توانست شرح و تفسیر اولیه خود از سنگ‌نگاره‌ها را اصلاح کند.

هرتسفلد در بهار ۱۳۱۳ برای همیشه تخت‌جمشید را ترک کرد و «اریک فریدریش اشمیت» از اوایل سال ۱۳۱۴ با همکاری دانلد ای. مک کون، «بوریس دوبنسکی»، «جان اس. بولز»، «الیوت اف. نویز» و «ریچارد سی. هینز» کاوش در مجموعه تخت جمشید و محوطه آن را آغاز کرد.

اکتشاف دوران سه ساله او: کشف لوحه سنگی با خط میخی مربوط به احداث بنای کاخ آپادانا، خاکبرداری از کاخ خزانه و کشف نقش برجسته‌های پذیرایی در دربار، کشف ظروف پذیرایی و غنایمی از بین‌النهرین، مصر و یونان بود. اشمیت سه جلد کتاب درباره تخت جمشید و کتابی دیگر درباره کاخ خزانه منتشر کرد. با آغاز جنگ جهانی دوم در ۹ شهریور ۱۳۱۸ فعالیت حفاری تخت‌جمشید متوقف شد.

روزنامه اطلاعات سه شنبه ۲۹ آذرماه ۱۳۱۱ در سر مقاله خود با عنوان «عملیات در تخت جمشید» می نویسد:

«خوانندگان محترم اطلاع دارند که مؤسسه شرقی دارالعلم شیکاگو از دولت ایران تقاضا نموده بود که به خرج خود در خرابه های تخت جمشید اقداماتی برای پاک کردن آن نقطه و بیرون آوردن عمارات و تعمیرات لازمه بنماید، این اقدام مؤسسه مزبور بطوری که سابقاً نیز تذکر داده شده از لحاظ پیدایش تاریخ قدیم ایران و حفظ یکی از بزرگترین آثار تاریخی دنیا می باشد.

پروفسور هرتسفلد که از طرف مؤسسه مزبور مأموریت فوق را برعهده گرفته است، با جدیت مشغول انجام کار های خود می باشد و موافق راپورتی که واصل گردیده از بدو شروع به کار تاکنون کارهای ذیل انجام پذیرفته است:

۱- تعمیر یک قسمت از اندرون خشایارشا

عمارت مزبور تا ارتفاع دو متر مستور از خاک شده بود و اینک به کلی پاک و تمام عمارت از زیر خاک بیرون آمده است و در پاییز و زمستان گذشته ساختمان قسمت عقب بنا و در تابستان گذشته قسمت جلوی آن بعمل آمده و فقط نصب ستون های طالار [تالار] بزرگ باقی مانده است.

۲- کارهایی که برای خود تخت (صفه) بعمل آمد:

الف- حیاط سلام که در جلوی قصر کوچک داریوش بوده پاک گردیده است، عده ای از سنگ های حجاری شده آن که زمین افتاده بود در جاهای اصلی خود نصب شده و عملیات در آنجا هنوز ادامه دارد. کف طالار اصلی قصر کوچک داریوش که خراب شده بود، به حال اولیه عودت داده شد.

ب- حیاط سلامی که در قصر کوچک خشایارشا و در بلندترین نقطه تخت واقع است، چون قسمت هایی از آن را باران برده بود به حال اولیه عودت داده شده و عملیات این قسمت هم هنوز ادامه دارد.

ج- دالان سه دروازه که وسیله ارتباط عمارات دیگر بوده با عمارت مجاور آن خاکبرداری شده است. در این عمارت پلکانی با حجاری های بسیار ظریف و دو سر ستون که خوب حفظ شده اند و نصف یک سر ستون بزرگ که تنه گاوی را با سر انسان نشان می دهد کشف شده اند.

د- در تالار صد ستون پی دیوارهای سمت جنوب آن معلوم شده است. در گوشه آن سنگ نوشته ای متعلق به آرتا کزرسش اول بود.

ه- درب بزرگ اصلی که در مقابل پلکان بزرگ واقع است خاک برداری شده، علاوه بر دالان چهار ستونه ای که آنجا واقع و خاک برداری شده آثار دیوارهایی نیز که فضای جلوی تالارهای بزرگ جلوس را منقسم به حیاط های متعدد می نموده کشف گردیده است.

و- مجرای عظیمی که در زیر تخت واقع و برای جمع کردن آب باران و غیره از روی تخت بوده به اندازه تقریباً یک کیلومتر پاک شده و مخرج آن هنوز معلوم نیست عملیات برای کشف و پاک کردن دنباله و مخرج آن ادامه دارد.

ز- در پای تخت خاکی که تا نصف دیوار را می پوشانید برداشته شده است.

۳- عملیاتی که در خارج تخت بعمل آمده است

الف- مدت ۳ ماه در تپه کوچک بدون اسمی که در جلگه مرودشت واقع وشامل آثار دهکده های متعلق به تقریباً ۶۰۰۰ سال قبل (عصر حجر) بود حفاری بعمل آمد. چون در آن زمان فلزات هنوز کشف و معمول نشده بود تمام اشیا و ادوات کوچک از سفال یا از سنگ بوده است.

ب- چندی است که در خرابه های استخر سه کمانه زده اند. مقصود از این کمانه ها این است که اولاً عمق خرابه ها و طبقات مختلف خاکی که آن را تشکیل می دهد، معلوم شود تا حفاری مفصل تری در نقاط مناسب آن بعمل آید. آنچه تا به حال تعیین شده و بدست آمده این است که در زیر دوطبقه خاک متعلق به عهد اسلام ۳ طبقه خاک که از قرار معلوم متعلق به عهدهای ساسانی، اشکانی، هخامنشی می باشند وجود دارد. کمانه ها هنوز به طبقه سفلای خاک نرسیده اند و در هر قسمت عملیات حفاری و تعمیر وخاک برداری ادامه دارد و هر روز یک کشف تازه به اطلاعات آثار تاریخی پرس پلیس [پرسپولیس] می افزاید.»

بُرِشِ جَریده

تهیه و تنظیم: حسن مجیدی

خاموشی پدر برق ایران

فقدان اسفناک

حاج محمدحسین امین الضرب [تاجر و بنیانگذار نخستین کارخانه برق تهران در دوره زمامداری مظفرالدین شاه] دیشب ساعت یازده بعد از ظهر به مرض سکته فوت نمود. تا نیم ساعت قبل از وفات هیچ آثار تألمی در او احساس نمی‌شده است. تا مقارن ساعت ۱۱ منزل آقای حاج شریعتمدار رشتی میهمان بوده و در آن جا مختصری ابراز کسالت و درد قلب نموده و به همین جهت از صرف غذا خودداری می‌نماید، در ساعت مزبور به اتفاق آقای حاج بحرالعلوم با اتومبیل به منزل مراجعت می‌نماید و یکسره به اتاق خواب خود رفته و به محض اینکه در تختخواب استراحت می‌نماید، احساس درد شدیدی در قلب خود می کند، فوراً برخاسته در اتاق اندرون را می کوبد و اطلاع می‌دهد که نزد وی بیایند و او را تنها نگذارند، ولی همین که به تختخواب بازگشت می‌نماید، بلافاصله سکته عارض شده و فوت می کند، خواستن طبیب و آمدن دکتر لقمان الدوله هیچ نتیجه نداشته است زیرا قبل از رسیدن طبیب مشارالیه وفات می‌یابد.

حاج امین الضرب شصت و دو سال از عمرش می گذشت [متولد ۲۶ اسفند ۱۲۵۰ در تهران] چند سال بود که به مرض قند مبتلا و مدتی در اروپا اقامت نموده و معالجه می‌کرد... حالت مزاجی امین الضرب در این اواخر خیلی خوب شده و حتی از طرف اطبا به صرف بعضی از اغذیه مجاز شده بود. بنابر این دیشب ناگهان مبتلا به مرض قلبی شد. مرحوم امین الضرب خدمات بسیاری به مملکت انجام داده و همیشه مصدر کارهای مهم ملی بوده است، مشارالیه در دوره اول مجلس سمت نیابت ریاست را دارا بود و در ادوار هفتم و هشتم نیز نمایندگی دارالشوری را داشت و در دوره نهم نیز به نمایندگی انتخاب شده بودند. بعلاوه از بدو تشکیل اتاق تجارت سمت ریاست این اتاق را مرتباً به عهده داشتند.

روزنامه اطلاعات- شنبه ۲۶ آذرماه ۱۳۱۱

جشن افتتاح دبیرستان فیروزبهرام

دیروز جشن افتتاح مدرسه متوسطه دوشیزگان زرتشتیان بنام «فراز دبیرستان» در عمارت مجلل و باشکوه جدید البنای آن روی زمین متصل به معبد زرتشتیان بعمل آمد. بر حسب دعوتی که آقای ارباب کیخسرو شاهرخ از طرف انجمن زرتشتیان بعمل آورده بود، هیأت دولت، رجال، نمایندگان مجلس شورای ملی، رؤسای ادارات، اولیای اطفال و خواتین معظمه در سالن بزرگ مدرسه حضور یافتند. عمارت مدرسه با بهترین طرزی بنا گردیده و اصول معماری آن از هر حیث مورد توجه و از لحاظ حفظ الصحه شایسته یک مدرسه متوسطه خوبی است. یک ساعت و نیم قبل از ظهر آقای ارباب کیخسرو شاهرخ نطق مبسوطی در اطراف ساختمان این مدرسه و تقدیر از علو همت آقای بهرام جی بیکاجی که مخارج ساختمان عمارت مدرسه را داده‌اند ایراد نمودند. پس از سخنان وزیر معارف و خانم ملکه خانم، صبیه آقای [حسین] دادگر رئیس مجلس شورای ملی، جشن افتتاح پایان یافت.

روزنامه ایران- شنبه ۳ دی ۱۳۱۱

اسامی غیر فارسی مغازه‌ها و مؤسسات

اکثر مغازه‌ها و مؤسسات اسامی غیر فارسی اتخاذ و حتی اعلانات خود را با حروف جلی [خوانا] به السنه دیگر نوشته و نصب کرده‌اند. به‌طور مثال اسامی چندی که البته منظور بخصوص نیستند تذکر داده می‌شود. بن آر، بن ژور، کتفیانس، سلمانی فیگارو. هتل بریستل، البته همه تصدیق خواهند داشت که این مسأله مخالف با شئون ملی و حیثیات پایتخت است. علیهذا به عموم صاحبان مغازه‌ها و دکاکین و سایر مؤسسات اعلان و اخطار می‌شود که از این تاریخ تا اول فروردین ۱۳۱۲ باید کلیه اسامی تجارتخانه خود را تبدیل به فارسی نموده و در تابلوها خط فارسی را با حروف جلی در صدر نوشته و خطوط غیر فارسی را با حروف خفی در ذیل آن قرار دهند. پس از انقضای مدت فوق متخلفین شدیداً تعقیب و از نصب تابلو ممنوع خواهند بود. بلدیه طهران

روزنامه کوشش- جمعه ۱۶ دی ۱۳۱۱

تاریخ‌نگار

۲۵ اسفند
آغاز محاکمه سری عبدالحسین تیمور تاش وزیر سابق دربار رضاشاه پهلوی. او به سه سال حبس مجرد و استرداد اموال به خاطر ارتشا و دو سال حبس به خاطر کلاهبرداری و پرداخت ۳۸۵۹۲ تومان و ۱۷۱۲ لیره انگلیسی محکوم شد.

۱۵ آبان
ورود رضاشاه به تخت جمشید. هرتسفلد خطوط میخی روی سنگ‌ها را برای شاه ترجمه کرد.

اول مهر
آغاز به کار مدرسه خلبانی ایران.

۴ اسفند
اردشیر ریپورتر از عوامل صعود رضاخان به قدرت و طراح و معمار پشت پرده حکومت پهلوی در ۶۷ سالگی در تهران درگذشت.

۱۸ دی
تصویب قانون اوزان و مقیاس‌ها در مجلس شورای ملی. من، چارک و ذرع جای خود را به کیلوگرم و متر دادند.

۳ دی
برکناری عبدالحسین تیمورتاش وزیر دربار پهلوی از کار. رضاشاه: «دربار را منحل کنید. من دربار نمی‌خواهم و تیمورتاش وزیر دربار من نیست.»

۲۳ آذر
دولت انگلستان به خاطر لغو قرارداد دارسی، از ایران به دادگاه لاهه شکایت کرد.

۹ آذر
تصمیم دولت برای الغاء پیمان دارسی در مجلس شورای ملی تصویب شد.

۱۳۱۱
1932

۷ آذر
افتتاح کارخانه قند کرج

۶ مهر
تصویب نظامنامه آبله کوبی مجانی توسط هیأت وزیران.

۱۱ آذر
اعزام چند فروند کشتی نظامی انگلیسی در اعتراض به اقدام دولت ایران در لغو پیمان دارسی. دو هفته بعد انگلیس به جامعه ملل شکایت کرد.

۱۳ دی
تعطیلی کنسولگری انگلستان در رشت.

۲۴ دی
هشتمین دوره مجلس شورای ملی که در ۲۵ آذر ۱۳۰۹ آغاز به کار کرده بود، به کار خود خاتمه داد.

۲۴ اسفند
نهمین دوره مجلس شورای ملی آغاز به کار کرد. این مجلس تا ۲۴ فروردین ۱۳۱۴ دایر بود.

۱۳۱۲
1933

تهیه و تنظیم: محمد گرشاسبی